

Potřeba a „transcendence“

O potřebách se mluví a uvažuje velmi nepřesně; zejména se prakticky opomíjí zásadní rozdíl mezi „potřebou“ objektivovanou (tzv. objektivní, ve skutečnosti však subjektivní) na jedné straně a potřebou pocíťovanou (tzv. subjektivní). Biologicky resp. fyziologicky se problém „potřeb“ redukoval na přísun nezbytných látek, ať už jde o povahu výživy nebo o vnitřní nebo vnější „erginy“ (vitaminy, hormony, stopové prvky apod.) Časem se ovšem musel problém chápat ve větší šíři: jde také o prostředí, milieu. To se ukazuje zejména při dlouhodobějším „chování“ či „pěstování“ zvířat, ptáků, ryb nebo i květin v prostředí „umělém“. Mnohem složitější je ovšem situace v případě lidí: člověk „potřebuje“ určité prostředí, má-li si uchovat duševní rovnováhu. Pokud je ze svého prostředí (a ze svých návyků atd.) na delší dobu vyšunut, je někdy méně, jindy více ohrožen jak nervově, tak psychicky. Tady už nejde jenom o potřeby fyziologické (nejen co do potravy, ale třeba i co dostatku pohybu a vůbec uplatnění svalové práce), ale jde i o „potřeby“ duševní, např. nedostatek podnětů vůbec nebo jen specifického typu. A v tomto smyslu lze potom uvažovat o tom, zda určité „potřeby“ nemají svůj původ jen v dosavadních návycích (institut věznění má postihovat vězně právě tím, že mu znemožňuje pokračovat v jeho četných návycích, ale splňuje jen jeho minimální „potřeby“; zkušenost ukázala potřebu vězeňských knihoven, nějakého typu zaměstnání, vycházek, ale i některých sportů apod.). Zvláštní pozornosti pak zasluhují „potřeby“ kulturní, duchovní a náboženské, které lze právem považovat za potřeby skutečné, nejen návykové. Stará myšlenka, že „timor fecit deos“ má silně zkratovitý charakter. Jak by mohl mít nějaký afekt (jakým je strach) tak tvořivý charakter, kdyby to neodpovídalo nějaké lidské „potřebě“? A neplatí to ovšem jen pro fantazii a tvořivost tohoto (mytického a náboženského) typu, nýbrž pro tvořivost všeobecně. Vztah člověka k tomu, co není, nemusí být vždy negativní resp. opovržlivý; někdy to, co „není“, člověka „oslovuje“ takovou mocí, že to vytvoří resp. že se tvorbou pokouší tomu přiblížit. A pak je na místě otázka: jak může člověk „potřebovat“ něco, co „není“, tj. co není jsoucím v silném smyslu, nikoli že mu to momentálně a v dané situaci není k dispozici? A pokud „vědění“ rozumíme jen to, co je založeno na dosavadních „zkušenostech“ (navíc v redukujícím pojetí, nebo existují přece i „zkušenosti“ s tvorbou, zaměřenou k tomu, co „není“!), znamená to, že se v takových případech člověk nějak vztahuje k tomu, o čem nemůže nic „vědět“, ale přece se k tomu nějak vztahuje. Existují snad i „potřeby“ tohoto typu, totiž potřeby vztáhnout se k něčemu mimořádně významnému, k čemu se nelze vztáhnout pozitivním „vědění“, ba ani „pozitivním myšlením“, nýbrž jen – ve vzpomínce na Patočkovy pokusy – myšlením „negativity“?

(Písek, 041017-1.)